

UN NOU IALTA, L'OBSESSIÓ DE PUTIN

Carmen Claudín, investigadora sènior associada, CIDOB

El discurs dominant de l'establishment rus es nodreix de la idea d'una Rússia amenaçada que reclama el dret a tenir les seves fronteres protegides per un cinturó d'estats sobirans. Rússia considera que és l'única legitimada per exercir la seva supremacia a la zona, mentre que les exrepúbliques soviètiques, ara estats independents, no poden decidir alliberar-se de la condició geopolítica postcolonial que els imposa el Kremlin.

703

GENER
2022

Dedicat a Serguei Kovaliov, exdissident, primer ombudsman de la Rússia que hauria pogut ser, i a Memorial, l'organització, dissolta pel Kremlin, que demostra que valia la pena acabar amb el sistema soviètic.

*Aquest article es va publicar prèviament a *El País*

“Aquest missatge [material] va ser creat i [o] difós per un mitjà de comunicació estranger que exerceix les funcions d'un agent estranger i [o] una entitat jurídica russa que exerceix les funcions d'un agent estranger”. Això és el que apareixeria a les pàgines de qualsevol diari, a cadascuna de les seves edicions, format paper o en línia, si fos declarat “agent estranger” a Rússia.

Perquè resulta que Rússia està amenaçada: els enemics proliferen dins i fora. A l'interior, els “agents estrangers” sorgeixen arreu, entre les pàgines d'un diari, en els sondejos d'un institut sociològic o fins i tot entre persones individuals. La **web** del Ministeri de Justícia rus actualitza regularment una llista d'aquests *infiltrats*: des d'organitzacions ecologistes, a un moviment cívic regional de diabètics o un altre de lluita contra la violència de gènere, fins al prestigiós institut d'opinió pública Levada, l'organització electoral Golos (La Veu), o la respectada organització Memorial, fràgil símbol de dignitat moral a la Rússia actual.

A l'exterior, l'“Occident col·lectiu” —nosaltres, dominats pels Estats Units— assetja amb qualsevol pretext per arrabassar a Rússia la seva legítima supremacia sobre el veïnat postsoviètic. Aquesta terminologia ens retrotrau a la retòrica soviètica reservada als “enemics del poble” i als “agents de l'imperialisme”, fonaments del “setge capitalista”. En aquesta línia es va expressar ja fa anys el president Putin en un **discurs** capital, pronunciat el setembre de 2013: “Amb massa freqüència en la història de la nostra nació, en lloc d'oposició al Govern, ens hem enfrontat a una oposició a la pròpia Rússia”.

Rússia, doncs, està amenaçada. L'arrogant Occident s'entesta a no reconèixer els interessos *legítims* que van associats a l'estatus de gran potència que ha recobrat Rússia i que li atorguen el dret al control de l'espai post-soviètic. Aquest enfocament nodreix el discurs dominant de l'*establishment* rus, dedicat d'una manera o altra als assumptes internacionals. Es dona per suposat que Rússia té *dret* a que les *seves* fronteres estiguin protegides per un cinturó d'estats sobirans, els quals, en canvi, no poden tenir dret a emancipar-se de Rússia.

Aquesta franja de territori europeu —les exrepúbliques soviètiques, avui convertides en nous estats independents— constitueix, per al Kremlin, el seu cinturó de seguretat, la seva esfera d'"interès vital", allà on es juga la subsistència mateixa de l'Estat rus. Però Occident no només no respecta aquesta por existencial, sinó que ara s'immiscueix en els afers interns d'aquests països. A ulls del Kremlin, això respon a les perverses manobres d'Occident per usurpar el lloc de Rússia a Europa i no pas als desitjos d'acostament a Europa que poden tenir les societats d'aquests estats. Aquí rau, per a Moscou, el nucli de "la qüestió de l'arquitectura de seguretat europea". En definitiva, Rússia es considera l'única legitimada per actuar en aquesta àrea mentre les repúbliques exsoviètiques —és a dir, uns 70 milions de persones— no poden decidir deslliurar-se de la condició geopolítica postcolonial que els imposa el Kremlin.

Ara Moscou exigeix garanties jurídiques de no expansió de l'OTAN cap a l'Est, seguint un raonament que entronca amb el repartiment en esferes d'influència, subscrit a l'alta el 1945 entre la Unió Soviètica, el Regne Unit i els Estats Units.

Ara Moscou exigeix garanties jurídiques de no expansió de l'OTAN cap a l'Est, seguint un raonament que entronca amb el repartiment en esferes d'influència, subscrit a l'alta el 1945 entre la Unió Soviètica, el Regne Unit i els Estats Units. No és casualitat —deia Putin en el discurs esmentat del 2013— que aquests acords "amb la participació activa de Rússia" fossin els garants d'una "pau duradora". En aquest referent històric hi ha arrelada la lògica de la política actual del president rus. Com explica de forma rigorosa Fernando Claudín en el seu *Crisis del movimiento comunista* (1970), l'obsessió de Stalin era fer que Churchill i Roosevelt acceptessin les fronteres soviètiques establertes pel repartiment acordat amb l'Alemanya nazi en els protocols secrets del pacte germanosoviètic. I, com Stalin aleshores, Putin vol el mateix.

Si l'obsessió de Stalin el 1945 se centrava en Polònia (a més de Finlàndia, els països bàltics, la Moldàvia actual i part d'Ucraïna), per a Putin ara és Ucraïna. "La Unió Soviètica té dret a aconseguir que a Polònia hi hagi un Govern amic (...) i no pot acceptar un Govern que li sigui hostil (...)" va escriure Stalin i va afegir, irritat: "És incomprendible que, en discutir-se la qüestió de Polònia, no es vulguin tenir en compte els interessos de la Unió Soviètica des del punt de vista de la seva seguretat". Canviï el lector Polò-

nia per Ucraïna i Unió Soviètica per Rússia i tindrà la clau per interpretar el que el Kremlin persegueix des que els ucraïnesos van decidir seguir un altre camí el 2014, després del moviment popular conegut com a Euromaidan. Per això, a Ucraïna “va començar tot”, com va **declarar** Putin el juny de 2021 al setmanari alemany *Die Zeit*, perquè la Unió Europea (sota la batuta de Washington) “va donar suport activament al cop armat inconstitucional” a Kíev. De fet, l’obsessió de Putin amb Ucraïna es remunta abans del Maidan. Es nodreix de la tesi segons la qual Rússia i Ucraïna són un mateix poble, invocant arguments essencialistes com a dades irrefutables, com si fossin la llei de la gravetat o el número pi.

El relat del Kremlin fa jocs malabars amb les paraules i la realitat en els que el principi de veracitat és totalment irrellevant: la repressió ferotge a Bielorrússia es diu a Moscou “normalització”, com a Txecoslovàquia després de l’esclafament amb tancs de la Primavera de Praga el 1968; el president Alexandr Lukaixenko converteix el seu propi Estat en traficant de persones, però la culpa és de Polònia i Lituània; l’opció escollida pels ucraïnesos en diverses eleccions lliures es diu a Moscou cop d’Estat, mentre una paròdia de referèndum legitima l’annexió de Crimea, on Moscou persegueix i empresona els veritables habitants originaris de la península, els tàrtars; el president ucraïnès prové d’una família russa i jueva però, segons Moscou, els secessionistes russòfons del Donbàs són patriotes que lluiten contra el feixisme i estan amenaçats de genocidi, raó per la qual Rússia “es veu obligada” a desplegar les tropes al llarg de la frontera amb el país veí. De la mateixa manera, Moscou, que accepta ser tractat de “germà menor” per la Xina, sempre es queixa que la UE no la considera com un igual quan, en realitat, s’inculca des del bressol als futurs ciutadans de Rússia que el seu país és especial, i que en el fons ningú el pot arribar a entendre del tot. O, segons la perspicax **expressió** de la historiadora Marlène Laruelle: “La idea tautològica que el que té d’especial Rússia és que és russa.”

Però fets tossuts demostren que és la política de Putin la que es torna contra Rússia. Ni Brussel·les ni Washington necessiten esforçar-s’hi gaire per atraure els ciutadans de la regió, suposant que aquesta fos la seva intenció i no la de rendir-se a l’anomenada fatiga de l’ampliació. És la política agressiva del Kremlin la que explica l’augment del suport a la UE i a l’OTAN entre els ciutadans d’aquests països. No és que idealitzin aquesta opció, sinó que, amb totes les limitacions i contradiccions, els resulta més respectuosa amb la sobirania nacional i els desitjos de les seves poblacions. Amb l’última exhibició de força a la frontera amb Ucraïna, el Kremlin ha desplegat totes les seves arts per a una operació de “coerció al diàleg” (*prinuzhdenie k dialog*), molt en la línia de la tradició diplomàtica russa. I encara que es pugui pensar que només era una maniobra (amenacem per asseure’ns a parlar), queda molt clar qui posa en perill la pau a Europa. És el que ens recorda Andrei Sakhàrov, un dels fundadors de Memorial, quan **diu** que “un país que no respecta els drets dels seus propis ciutadans no respectarà els drets dels seus veïns”.